

6/2025
ноябрь – декабрь

Кард

КЪВЕ ВАЦРА САДРА АЯЛАР ПАТАЛ АКЪАТЗАВАЙ ЖУРНАЛ

МАГОМЕД АХМЕДОВ

70 *Магомедов* ЛЕТ

МНЕ БУДЕТ ПАМЯТНИКОМ РЕЧЬ,
АВАРСКОЕ РОДНОЕ СЛОВО.
ВСЮ ЖИЗНЬ СТРЕМИЛСЯ УБЕРЕЧЬ
ЕГО ОТ ПРИВКУСА ЧУЖОГО.

АЗИЗ ДУСТАР !

2026-йис патал «Кард» журнал кхьин давам жезва. За кхьиз агакь тавурбурун риклел хкизва. Къачу, клела, гьарда захъ галаз алакьа хуьх. За цийи-цийи дустар гуьзлемишзава.

Аялвал - уьмуьрдин бахтлу вахт я. Ам риклел аламукьдайди хьун патал жуван хайи члалан ва руьгьдин геле хьун герек я. Эгер гьвечли члавалай куьн и рекье хьайитла, квелай жуван халкь, Ватан патал гзаф крар алакьда.

«Кард» журналдиз квез гьар садаз и рехъ жагъана ва вичин куьмекни квеv агакьна кланзава.

За квеv гьардав гьил вугузва. Буюр, чун вири санал члехи жен!

Куь ва квел рикл алай «Кард» журнал

Къуьд

Наришман Кзарибдов

Мад са къуьд атана. Къвазва пурпу жив,
Ацукъзава чилел запундин каф хъиз.
Куьчейра аялри алуднава къив,
Кал ава тевледа худ гуз алафдиз.
Багда, тама тарарни хъанва хуп чуплах,
Дувулри, хилери къачузвач нефес.
Чарчарри мурк къазва, ичли я яйлах,
Хиперин суьруьйрин амачиз ван-сес.
Чуьлдай хквезва бугь алатна къуьзуь яц,
Векъив ацанвай гьел ийизва ял.
Гьил элкьуьриз тик спелрал вичин курквач,
Лежберди къуьнерихъ вегьенва кавал...
Эхъ, серт къуьд атанва, гатаз вичин хур,
Чаз бул мекьер гъанвай лацу пагъливан.
Мад гатфар хкведайди, къацу хъийиз члур,
И женжелдиз яраб куьз жезвачтла аян?..

Мердали Жалилов

Вуч эъсан я?

(Цийи йисан мажара)

Цийи йис алукузавай йикъара чун, хизанар, санал кваті хъана, суварин елка гьикі туькӀурдатӀа, веревирдна.

Ихтилатдик хизанда вири ихтиярар вичин гӀиле авайди яз гьисабзавай хтул руш Пери экечӀна: – Буба, виридалайни вилик вуна чаз елка гъваш. Цийи-цийиди! Къацу-къацуди! Туьквендай къачурди ваъ, тамун халис елка!..

– Я бала, за мегер усал елка гьидани? Туьквендай гузвайди чӀуруди яни? Гьамни цийи-цийиди, къацу-къацуди тушни?

– Адахъ талукъ ни галач, – гафунал кӀевивалзава хтулди.

– Ваз гьинай чида а кар?

– Заз бадеди лагъана. ЧӀехи вахани тескиьарна гъа гаф. Бубадихъ туьквендай къачунвай, садрани ранг дегиш тежедай елка авайди я лугъузвай. Адахъай къведай ни тамунди ваъ, са гьихътин ятӀа масад я. Чаз тамун атир галайди кӀанзава.

– Я атирдин ни чидайди! Гила бубади ваз, чӀехи базардал фена, виридалайни гуьзелди, атирлуди, къацуди гьйда...

Цинин елка Периди вичи хяна. Вичелай къакъанди, хилериз къалинди, цурцериз нурлуди, къилинди, – тамун ни галайди...

Ківалин ачух майдандал мягкемдиз акъ-вазарна, гила ам гуърчегардай затларин, нинийрин, ширинлухрин суъгъбет кудна. "Виридалайни – виридалайни гуъзел, гуърчег затлар хъурай, буба", – мад вичин гаф вилик кутазва Периди.

– Вуч затлар виридалай-виридалай гуърчегбур я, я бала? – суална гила бадедини. Адахъ елка патал вичи гъазурнавай гуърчег затлар авай. Перидизни акунвай. Бадеди яруцлару гьаларикай хранвай гьихътин гуърчег бегълеяр, гьа нинийриз жедай хътин рангунин гуьлуьтар, шарар, шарфар авай.

Стхади картондикайни жуьреба-жуьре рангарин къватияр, сандухар, чинал гьалдай сумраяр, чарчин лентер туьклуьрнавай. Вах адалай къулухъ галамачир. Ада гиширар хранвай. Абур елкадал нурлу марфадин цларариз, бязибур лацу пилтейриз, гьакъван ажайиб цуьквериз элкъвезвай. Бязибуруз гатфар ківализ атайди хъиз жедай...

Виридалайни – виридалайни гуърчег затлар Периди вичи хяна, бубадин вилик столдал эцигна.

– Сифтени-сифте чна елкадал экв гудай фонарар куьклуьрин, – меслят гьана бубади гьвечи хтулдал.

– Лап гзаф фонарар! – гьарайна шадвиляй Периди.

– Фонаррин патав бици куркурарни хъурай. Абуру, нурар чуклурунилай гьейри, ківал ажайиб сесеривди ацурзава. Чан алац затлар – къуьрни, севни, къуьгъуьрни елкадин патав эцигин. Вилик ичер, чуьхверар, клерецар авай къватиярни хъурай.

– Бес ширинлухар кландачни? – жузуна бадеди хтулдивай.

– Гьик! мегер! Къенфетар, шоколадрин къаргъуяр, морожнийрин истиканар гьил акакъдайвал елкадин хилерихъ вегьен.

– Бес и гуьлуьтар, бегълеяр, шарфар?

– Абурни аквадай чкайрал вегьен, – ихтияр гана Периди, халисан устадди хъиз.

– Стхадин савкъатар гьинизда?

– Абурукай лентерив елкадин хилер арушин. Къватияр ширинлухрив, къурай емишрив ацурна, елкадин патав "базар" ачухин, – теклифна Периди. Вири рази хьана.

Елка акъван гуърчегди, затларалди девлет-
луди хъана хъи, белки, мад са квалени ахъ-
тинди авачир...

– Са заті мад кими я, – лагъана пака
квалахдилаи квализ хтай бубади. – Елка-
дин куква члехи гъед хъун лазим я, вичени,
эkv куз, лампа жен, квал гъада экуъ ийи-
да. Ада члехи вад пиплен яру гъед хканвай.
Пери бубадин савкъатди генани шадарна.
Диде Гуьлуьстанни кьулухъ акъвазнач. Ада
суварик къведай мугъманар патал шуьре-
ярни тлунутлар чрана, иситла гъазурна, члехи
сукрайриз акъудна...

Гила, са кар мадни хъувун риклик квай-
бур хъиз, члехи бубани баде, хтуларни
квачел акъалтна, елкадилаи элкъвена.

– Елка пис туьклуьрнавач, – лагъана
члехи бубади.

Бадедини разивал гана.

Амма Перилиз са вуч ятла мад
хкланзамайди аквазвай, адан чиник дарих-
вал акатнавай.

– Вуч хъана, я цуьк, ви риклик мад вуч
ква? – суална бадеди.

– Я баде, ваз аквазвачни, елкадин па-
тав кьилинбур гвач – Аяз Бубани адан хтул
руш Живедханум?

– Ви члехи буба гъа Аяз Буба, вунни
Живедханум тушни, я риклин пай! Вирида-
лайни – виридалайни хъсанбур, гуьзелбур
куьн я! — шадарна руш бадеди.

Вири и кардал рази хана. Цийи йис ви-
лик ква. Ам хъсандиз къейддаиди квалеле
вирибур гьиссзавай...

Сифте сефер

Сифте сефер мектебдиз
Атанва зун ажебдиз!
Гуьгуьл тIарам куькзава,
Къелем хъиз я цуькзавай!

Хиве къазва, дустар, за-
Чирда вири тарсар за-
Низамдив жув уртахда,
«Вадар» анжах хутахда!

Мектебдани, кIвалени
Рахурда за магълени:
-Им чи хтул Сайгид я!
Халис хва я, Игит я!

Мягъкем хъурай ислягъвал,
Такурай чаз куьлягъвал.
Хъсан крар бубайрин
Давамарда рухвайри.

Гъар са бала сагъ хъурай,
Къилел чими рагъ хъурай!

АМИНАДИН ШИКИЛРИН АЛЕМДА

Гъар са инсадихъ
уьмуьрда вичин рик
алай са пеше жеда.
Вичиз хуш пешедал маш-
гъул кас гзаф бахтлуди
я. Гъа ихътин бахтлу
инсанрикай сад квез
шикилдай аквазвай же-
гъил художник Мамед-
керимова Амина Каз-
бековна я. Адан 5 йис
я. 2019-йисан 30-ав-
густдиз Ставрополь ше-
гърда дидедиз хъанвай

Аминадин бинейр Докъузпара райондин Къалажух хуьрай я.

Гъвечи члавалай Аминадин рикл жуьре-ба-жуьре шикилар члугунал ала. Гъар юкъуз аялрин бахчадай хтайла, ада дидедиз вичи янавай са шикил багъишзава.

Гзафни-гзаф Аминадиз тлебиатдин, цуькверин, гъайванрин, хзандин шикилар члугваз кланда.

Гъар са карда диде-бубади сад лагъай куьмек я. Гъеле аялзамаз Аминадин бажарагъ къатанвай адан диде-бубади ам бажарагълу аялар паталди ачухнавай централдиз тухузва.

Ина Аминадин къетлен бажарагъди цуьк акъудна. Ада багърияр члехи агалкъунралди шадзава ва члугвазвай шикилрин иервални къвез-къвез хъсан патахъди дегиш хъанва. Гъавиляй я жеди, Аминадин шикилар халисан художникдин гъиликай хкатнавайбур хъиз аквазвайди.

Чи мурад Амина Мамедкеримовадихъ чандин сагъвални агалкъунар хъун я. Чи уьлкведин члехи выставкайрин залра чазви шикилрин выставкаяр ачухдай йикъар акурай.

В. Батманов

Гьил лебаз сикл

Лезги халкъдин мах

Хъана къван, хъанач къван са сикл.
И сикл, саклани вичин къил хуьз те-
жез, датана руфун ичли яз къекъ-
везвай. Са юкъуз идал къуьр гьалтна.
Къуьре лугьуда:

– Ви гьалар пайгар аквазвач хьи заз,
сикл стха!

– Зи гьалар гьикл пайгар жеда къван,
– лугьуда сиклре, – захъ я рикл кудай
мукьвади авач, я гьал-агьвал жузадай
дуст.

Къуьрез сиклрен язух атана, ада ла-
гъана:

– Ша захъ галаз, сикл стха! Чун пуд
дуст ава, уртах майишат кутуна, дулан-
миш жезва. Ша, вунни чи арада хьурай!

Хвеши хъана сиклрез, хъфида им
къуьрехъ галаз адан квализ. Ина къуь-
рехъ галаз санал къуьгъуьрни муьнуьгъ
яшамиш жезвай. Ибурни сикл чпихъ га-
лаз амукунал рази хъана.

Пака юкъуз къуьгъуьрни муьнуьгъ
гвен гуьз никлиз фидайвал хъана. Къуьр
квалеле амукъна: нисинин хуьрек гьа-
зурдай нубат къе къуьрел атанвай.
Квалахдик хев квачиртлани, сиклрез
чара хъанач, гвениз физвайбурухъ га-
лаз имни никлиз фена.

Юлдашри къил чиле туна гвен гуьда,
сикл гагъ «юкъ тлада», гагъ «къил тлада»
лугьуз, физ, сериндик ацукьиз хъа-
на. Къуьгъуьрдини муьнуьгъди чукь
ийизвачир, белки, хамвилай тлазва
жеди лугьуз, пелекай гьекьер квахьиз

квалахзавай. Са тїмил вахтундилай
никїз кѳурни атана акѳатна.

– Нисинин хуѳрек кѳулал ала, – ла-
гѳана кѳурѳе юлдашриз. – За кѳил алай
аш авуна, демда тунва, зун квез куѳмек
гуз атанвайди я!

Са арадилай сикїре юкѳ дуѳзарна,
пеле гѳил атїмна, яргѳаз килигиз гѳа-
райна:

– Гѳай-гѳай! Вуч хѳана? Кѳведа,
кѳведа! Кѳведа лагѳ! Исятда!

– Вун нихѳ галаз рахазвайди я, я сикї
стха? – жузуна юлдашри.

– Пачагѳдин папаз хва хѳанвалда, –
лугѳуда сикїре.

– Заз геж тавуна тївар эцигиз ша лу-
гѳуза! Ида икї лагѳайла, чпихѳ икѳван
гѳурмет авай юлдаш хѳунал вирида
шадвал авуна. Сикї тади кваз никїяй
экѳечїна, кївализ хѳфена, кѳулал алай
ашдин кѳил тїуьна, хтана. Юлдашри ха-
бар кѳуна:

– Вуч тївар эцигна пачагѳдин хцел,
сикї стха?

– Кїукїбакїуни! – лагѳана сикїре. –
Вижевай аял тир!

– Иер тївар я, – лагѳана, юлдашар
чпин кївалахдив эгечї хѳувуна.

Са арадилай сикїрен рикїел кївале
кѳулал кѳажгѳанда авай аш атана. Ида
мад пеле гѳил атїмна, яргѳариз кили-
гиз гѳарайна:

– Гѳай-гѳай! Кѳвезва лагѳ, кѳвезва
лагѳ!

– Ваз мад гѳиниз эверзава, я сикї
стха? – жузуна юлдашри.

– Хандин папаз хва хъанвалда, заз тадиз тIвар эцигиз ша лагъанвалда, – лугъуда сикIре. – Ибуруни зав кье кIвалахиз тазвач, лап зегъле тухвана!

– Мад вучда, фида ман, – лагъана кyuгъуьрди, – ихътин гъуьрмет авай юлдаш хъун чи кылин винизвални я!

Хъфена, сикIре кIвале кyuлал алай ашдин юкь тIуьна, кьвалар дакIуна хтана.

– Вуч тIвар эцигна хандин хцел, сикI стха? – жузуна муьнуьгъди.

– ЮкьбакIуни! – лагъана сикIре. – Са акван ранг алай аял тушир.

Са арадила сикIрен рикIел кьажгъандин кIане амай аш хтана. «ЧIем ашдин кIане ацукъдай затI я, хъфена

хтIуьна кIанда!», фикирна сикIре, пеле гъил атIумна, яргъаз килигиз гъарайна:

– Гъай-гъай! Вуч хъана? Къведа лагъ, къведа лагъ!

– Вун мад нихъ галаз рахазва, я сикI стха? – жузуна кyuьре.

– Везирдин папаз хва хъанвалда, заз тIвар эцигиз ша лагъанва. – Алад, алад, тефена жедач! – лагъана юлдашри.

НикIяй тади кваз хъфей сикI са хейлин вахт алатайла, плузаррал рекIв алаз хтана.

– Вуч тIвар эцигна везирдин хцел, сикI стха? – жузуна юлдашри.

– КIанбакIуни! – лагъана сикIре. – Вижевай куьк аял тир. Дустар, зафена сериндик са тIимил ял акъадрин. Физ-

хкведай кьван зун кье кве ківачай акъ-атна.

Икі лагъана, сикі фена сериндик ярх хъана. Юлдашри гвейи куьлер ківатІна, кІунтІариз яна куьтягъна, нисинин хуь-рек неда лагъана, вири санал ківализ хтана.

Къуьр демда тунвай ашдиз килигиз фена, килигайтІа, къажгъанда са твар-ни аш амач.

– И аш тІуьрди вуж я? – гъарайна къуьре.

Муьнуьгъди лагъана:

Куьлег алай чка низ чидатІа, гъада тІуьна ман!

Вири сикірез килигна, сикірез ракларай экъечІна катиз клан хъана,

амма муьнуьгъди тадиз ракл акъална, лагъана:

– Акл жедач, сикі стха! Чавай вун яд клан жедалди гатаз жедай, амма чна ваз маса кар къада. А никле чна гвена, хара-да тунвай куьлер хкидай арабадик чна вун кутІунда. Ківалах тавурдаз чи арада фу авайди туш!

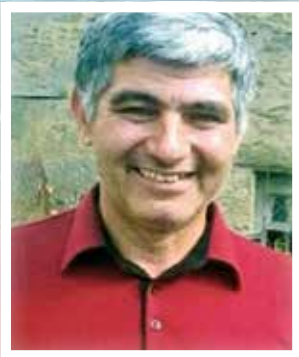
Сикірез лугъудай гаф амуьнач. Тишел зарпанд гъалдна, сикі арабадик кутІунна, пуд дустуни никлевай куьлер вири ратІрал хкана. Ахпа сикірез лагъана: – Гила квахь инай! Мад вун чи виле-риз такурай!

Гъа икл, гъиллейрални тапаррал рикі алай сикі дустари чпин арада тунач.

Абур гъана амаз, зун иниз хтана.

Лезгияр - Россиядин Федерациядин Игитар

ЗЕЙНУДИН ЛУКЬМАНОВИЧ БАТМАНОВ (1967-2015)

З. Батманован бинеяр Къурагъ райондин КӀирийрин хуьрай я. Зейнудин Лукмановича вичин зегьметдин рехъ Къасумхуьруьн лесхозда слесарвили пешеდიлай башламишна.

1986-1988 йисара армиядин жергейра чешнелувилелди къуллугъна хтай ада Къасумхуьруьн тамарин майишатдин идара жуьреба-жуьре къуллугърал гъакъисагъвилелди зегьмет чӀугвазва.

2015-йисан 15-майдиз Къурагъ райондин КӀирийрин хуьрай тир мешебеги Зейнудин Батманова, бандитрикай жегьил хизан азад ийиз туна, абурун чкадал вич залуквиле вугана. Абуру Зейнудиназ

Къурагъ райондин ОВД-дин начальник полициядин нарядни галаз атун патал зенг авунин буйругъ гана. Амма уьтквем хва Зейнудина ихьтин жаваб гана: “Зун ахпа инсанрин чиниз гьикӀ килиг хьийида? ГьакӀ хъайила, заз гуьлле це!”

Россиядин Президент В. Путинан Указдалди З. Батмановаз кьейидалай къулухъ Россиядин Федерациядин Игитвили тӀвар ганва.

СУЛТАН СУЛТАНОВИЧ СУЛЕЙМАНОВ (1997-2024)

С. Сулейманов 1997-йисан 28-июлдиз Къасумхуьрел дидедиз хъана. Хуьруьн мектеб хъсан кьиметралди акъалтӀарай жегьил Суворован тӀварцӀихъ галай Высший военный командный училищедиз гъахъна. Университет хъсан кьиметралди акъалтӀарай Султан къуллугъ ийиз Юж-но-Сахалинскдин частуниз фена.

РФ-дин Яракълу Къуватрин офицерди Украинада кыле физвай махсус серенжемда ам гатӀунай сифте йикъарилай иштиракзавай. ЛНР-да ва ДНР-да, гъужумдин дестедин командир яз, къуллугъдин везифаяр тамамарна. 2024-йисан 19-ноябрдиз Богоявленко хуьруьн патарив кыле фейи женгина кьегьалвилелди телеф хъана.

2025-йисан 23-июндиз Россиядин Президентдин Указдалди С. Сулеймановаз кьейидалай къулухъ Россиядин Игитвили тӀвар ганва.

ЭНВЕР АЛЬБЕРТОВИЧ НАБИЕВ (1988)

Э. Набиев Каспийск шегьерда дидедиз хъана. Адан бинеяр Ахцегъ райондин Чеперин хуьрай я. 2010-йисуз Къазандин танкарин командиррин кылин училище куьтягдайдалай гуьгъуьниз ада Россиядин Федерациядин Яракълу Къуватра къуллугъзава. Майордиз “Военный къуллугъда тафаватлу хъунай” III дережадин медаль ава. Россиядин армияда къуллугъиз 15 йисалай виниз я.

Махсус серенжемда къалурзавай кьегьалвилер фикирда къуналди, РФ-дин Президент Владимир Путина вичин Указдалди чи ватангьлидиз Россиядин Игитвили тӀвар ганва.

РАДИМ АБДУЛХАЛИКОВИЧ ХАЛИКОВ

(1970-2003)

Р. Халиков СтIал Сулейманан райондин Вини-СтIалдал дидедиз хъана.

Келунар куытыгъай младший лейтенант Хунзах района авай погранотряддиз рекъе твазва. Са йисалай (1997-йисуз) лейтенант Радим Халиков «Бежта» погранзаставадин начальникдин заместителвиле тайинарзава. Москвадин военный институт акъалтIарай (къуллугъни ийиз) Абдулхаликхан хцин къуынерал 1999-йисуз старший лейтенантвиле пагонри нур гузва. 2002-йисан ноябрдиз капитан Халиков «Макок» погранзаставадин начальниквиле тайинарзава.

Ам 2003-йисан 15-декабрдиз ЦIунтIи райондин Шаури хуьруьн мулкара 50-дав агакхна боевикрихъ галаз кыле фейи женгина игит хъиз телеф хъана.

2004-йисуз Р. Халиковаз къейидалай къулухъ РФ-дин Президентдин къарардалди Россиядин Игитвиле тIвар ганва.

МЕГЪАМЕДАЛИ КАМИЛОВИЧ МЕГЪАМЕДЖАНОВ

(1967-2024)

Гвардиядин полковник Мегъамедали Мегъамеджанов 1967-йисуз Рутул райондин Хъуьлуьдрин хуьре дидедиз хъана.

1986-1987-йисара армиядин жергейра къуллугъна. М. Мегъамеджанов частунин командирдин теклифдалди Рязандин высший воздушно-десантный командный училищедик экечIна.

Къуллугъдин рехъ офицерди Мурманскдин областда Кеферпатан флотдин гуьлуьн пияда къушунрин кылдин 61-бригададин 876-батальондин десантникрин взводдин командирвиле везифайрилай башламишна.

2016-2018-йисара М. Мегъамеджанов Чечен Республикада ва Сирияда террористрихъ галаз къати женгера хъана.

Ам 2024-йисан февралдин вацра Украинада кыле физвай махсус серенжемда хъайи хирерикди госпиталда телеф хъана.

Президент Владимир Путинан къарардалди Мегъамедали Камилевичаз къейидалай къулухъ Россиядин Игитвиле тIвар гана.

МУСЛИМ ЖАВИДОВИЧ МУСЛИМОВ

(1998)

Муслим Муслимов 1998-йисан 1-августдиз дидедиз хъана. Ада Дербентдин кадетрин школа-интернатда, Дагъустандин Огни шегъердин аграрный колледжда кIелна, Россиядин Армиядин жергейра къуллугъна. Гуьгъуьнлай и везифаяр ада контрактдин бинедаллаз давамарна. Сифтедай М. Муслимов БМП гьалдайбур гъазурдай от-деленидин командирвиле, 6 вацралай взводдин командирдин заместителвиле тайинарна.

2022-йисан мартдиз Муслим гуьгъуьллудаказ махсус серенжемда иштиракиз фена. Ада мотострелковый ротада БМП-дин механиквиле ва инструкторвиле къуллугъна. Июндин вацра женгера М. Муслимовал хер хъана, госпиталда сагъарна, вичин везифайрив эгечI хъувуна.

2024-йисуз Муслим Муслимоваз Авдеевадин пата миллетбазрин кар алай муьжуьд чка (опорники) куькварунин женгера къалурай жуьрэтлувилай Россиядин Игитвиле тIвар ганва.

Къадишбег Ильясов

Зи хтулар

Зи хтулар девлет я зи уьмуьрдин,
Ам зи багъди заз гъанавай бегъер я.
Мурадар я зи риклинни фикирдин,
Зи уьмуьрдин пакама я, сегъер я.

Килигайла, цуьквер хътин аквада.
Ширин я заз, абур дагъдин вирт хътин.
Къацу члура келер хътин къугъвада,
Абур такур югъ фида зи лап четин.

Лал жеда чи квал, авачирла хтулар,
Квале анжах сят рахадай ван жеда.
Сугъул жеда а буш квале чи гъалар,
Зунни къари михъиз кур пашман жеда.

Мягътеларда лугъур ширин гафари
Билбилар хъиз, гзаф назик рахада.
На лугъуди, цуьквер я гъанвай гатфари
Чаз чи хтулар гъакъван иер аквада.

Птуларни хъанва чаз, пара шад я чун,
Сад акурла, сад рикелай фир хътин.
Тестикъзава бахтлубуркай сад я зун,
Гъахъ я, веледрилай хтулар я ширин.

За мектебда

Муграгъ Салахъ

За мектебда клелдай члавуз
За къведрикай авуна хъел,
Клелна пудар, къудар къачуз,
Гъич вадрик зи акакънач тлем.

Вадрал клелиз кагъул хъана,
Велосипедрал машгъул хъана.
Ахвар текъвез, дарих хъайила,
Жувахъни са къилих хъайила,
Чандардин цихъ къаних хъайила,
Чарни-къелем гъилик хъайила,
За къелемдив чарчел гелна,
Ахпа за къве вузда клелна,
Жуван халкъдихъ галаз мелна...

Хъана гъиле къуллугъарни,
Тимил-шимил шулугъарни.
Захъ гъалатлар буллух хъана,
Къадардилаи артух хъана.

Тебиатдин набататриз
Лагъанач за: “Зун тух хъанач”.
ГъакӀ тирвиляй зи пенжекдик
Пулдив ацӀай къултух хъанач.
Зи мал-девлет артух хъанач,
Я зал атай са клукӀ хъанач.

Чуьнуьхнач, кӀвал дулу хъанач,
Зи далудихъ “халу” хъанач.
Парчагъандал чӀехи хъана,
Зун литинал рехи хъана.
Къавах тар хъиз – яргъи хъана...
Гъил – ачух, рикӀ чӀехи хъана.

Зуьгьре Акимова

Вад Кепек

Зи ківалахдин югъ куьтягъ хъана. Жуван пуд йис хъанвай руш вахчуз аялрин бахчадиз фена. Гьелбетда, бицлкан патав физвай зи гуьгьуьл хъсанзавай. Зегьметдин югъ алудна, бицлекахъ галаз шегьерда къекъуьн хуш жедачни бес!

И югъ са тїмил кьез квай зулунди тир. Жуван руш вилив хуьз зун бахчадин дегьлизда ацукьнавай. Ингье пархъна раklar ачух хъана, бицлека зи хурудиз чукурзава. Ада,

игис хъана, кьве гъиливди зи гардан кьуна ва са вуч ятлани япал кушкушава. За бицлкан къужахламишна, таза клуфуз клуф гана, тапшурмишна: – Зи руш, ша фад-фад ахлукин! Ахпа зунни вун шегьердин багъдай яна ківализ хъфида.

Гъа и геренда заз акуна хъи, руша, вичин эрчли гъиле са вуч ятла чуькьвена кьуна, закай чуьнуьхзава.

– Маришка, на гъута вуч чуьнуьхнава, чан? – хабар кьуна за.

– Диде чан, заз кепек жагъана! – шадвилелди жаваб гана руша ва вичин бицли гъил зи вилик ачухна.

– Я чан руш, зи азизди, ваз и вад кепек гъинай жагъана? – хабар кьазва за генани.

Рушан гъиле лап цийиз ишлемишнавай ракъун пул авай.

– Диде чан, заз и пул чи бахчадин къумадикай жагъана! – жаваб гузва Маришкади, са жизви кьил агъузана хъиз.

– Я чан руш, я зи риклин гъвел, икъван цийи пулар къумадик жедайди туш эхир. Идалайни гъейри, къецел марф ала! Алад, зи хъсанди, фена а пул гъинлай къачунатла, гъанал эхциг, – лагъана за.

Амма аялди клевивалзава: – Заз и пул къумадикай жагъана! Инал заз лугъудай гаф амукънач. Я вучдатлани чизвачир.

Бес и бицлека пул гъинлай къачунватла гъикл чирда? Гъикл ам гъа къачур чкадал эхцигда? Зун са геренда кис хъана, ахпа лагъана: – Чан руш, вуна а кепек къачур чкадал эхциг тавунмаз чун квализ хъфидач. Вахтни чаз гзаф ава. За вилив хуъзва.

Вахт физвай, диде-бубайри саки вири аялар бахчадай хутахнавай. Амма зунни Маришка гъеле дегълизда амай. Рушад кепек гъутай акъудзавачир. За эхир гъикл жедатла вилив хуъзвай. Саки яхцлур декъикъа вахт алатна. Руш вичин гафунал клевиз акъвазнава, зунни сиви чуькъ тийиз ацукънава.

Бирдан руш алай чкадилай къудгъунна, шехъунин ван кьилел алаз, къугъунардай квализ гъахъна. Дакардив агатна, гъиле авай пул ада тахтадал эцигна. Анал рушан тербиячидин сумка алай. Аквар гъаларай, и пул дакардин тахтадал гъа сумкадай аватнавай. Тербиячи Патимат Ибрагъимовнадиз и кардикай хабар хъанвачир. Вад кепекдин пул акъван цийиди тир хъи, адан нурари, белки, бици рушан кьил элкъуърна...

Пул дакардин тахтадал эцигна, руш чукурна зи патав хтана, гине гъахъна, шехъун давамарна.

И кар зи бицлек патал вири уьмуьрдин тарс хъана. Адалай къулухъ зи ихтияр авачиз ада я пул, я маса затл къачур вахт заз чидач.

Патимат Ибрагъимовна заз килигна, ахпа ада лагъана: – Ажеб хъсан кар вуна авуначни! Эгер и сеферда вуна бицлеказ а пул къачудай ихтияр ганайтла, низ чида, адакай гъихътин цлур тарс жедайтла.

**Лезги члалаз таржума авурди
Мердали Жалилов я**

3и РИК! АЛАЙ ДИДЕД ЧІЛАЛ

*Елена Тъажимирзоева,
«Президент» прогимназиядин
4-классдин ученица. Дербент шегьер*

Зи хайи чІал – лезги чІал я. Лезги чІалалди зав чи кІвале зи дидени буба ва чІехи бубани баде рахазва. Зун лап гъвечІи чІавуз заз зи чІехи дидеди лезги чІалалди лай-ляяр ядай, чІехи бубади гъар жуьредин рикІ чІугвадай кІясаяр, риваятарни махар ахъайдай.

Алай вахтунда, заз аквазва хъи, зи таярихъ галаз диде-бубаяр хайи чІалалди рахазвач. И карди зак чІехи гъайифвал кутазва.

Лезги чІал вичиз хсуси кІел – кхьин авай чІаларикай сад я. Са гафуналди, лезги чІал дуьньядин амай халкъарин чІалар хъиз, девлетлуни я, къиметлуни. Гъайиф хъи, са бязи инсанри, дидед чІал ам гІина герек къевезвайди я лугъуз, квазни къазвач. Хъсан кар я мектебра дидед чІалан тарс ава, амма гъафтеда къве сят, гъелбетда, тІимил я. Чаз савадлудаказ хайи чІал

чир хъун паталди чи муаллим Гюльмира Борисовнади лезги чІалан тарсуна кІелизни кхъиз чирунлай гъейри чи адетрикайни хуьрерикй, машгъур алимрикайни шаиррикай суьгьбетар ийизва. Чна муаллимдиз дикъетдивди яб гузва.

Гъар гатун рухсатрин вахтунда зун зи чІехи бадедин патав хуьруьз хъфизва. Зун шегьердиз хтайлани кІвале зи дидедихъни бубадихъ галаз гъамиша жуван хайи чІалалди рахада лагъана икърар авуна.

За жувавай жедайвал зи стха Амирханазни хайи чІалалди рахаз чирзава. ГъакІни зав зи муаллимди са гъвечІи махарин кІватІал вуганва, за анай гъар юкъуз са мах ван алаз стхадизни кІелзава. Тарсуна муаллимди гайи чирвилерни заз гзаф герек къевезва.

Алай йисуз чи мектебда шиирар кІелунай акъажунар кІиле фенай. За СтІал Сулейманан шиир хуралай чирна ва акъажунра иштиракна ва зун сад лагъай чкадиз лайихлу хъана. Зи таяри заз авур мубаракри чак мадни чІехи гъевес кутуна.

Заз гзаф кІанда зи лезги чІал. Зи мурад сад я: жегІилриз хайи чІалалди рахазни фикир ийиз чир хъун я.

Хайи чІал – им гъакІан гаф туш, ам чи тарихни я, дамах я! Диде чІал – дагъдин булах я: эгер адахъ гелкъуьн тавуртІа, мумкин я ам куьтягъ хъун!

Нариша Балиева

ДИДЕДИЗ

Азиз диде, валай гъейри,
Касни авач кланиди.
Вун зи чан я, вун зи бахт я,
Сагъ-саламат хвейиди.

Ви лайлайдин ван хъайила,
Фидай ширин ахварал.
Вун паталди чан гуда за,
Накъвар тахъуй вилерал.

Ширин диде, ви зегъметар
Зун паталди пара я.
Гъвечли члавуз гайи тарсар,
Уьмуьрлух заз далда я.

Масан диде, вун захъ авай,
Багъа, якъут са къаш я.
Зи гъалдикай хабар къадай,
Гъакъикъатдин юлдаш я.

Къуй, ваз яргъи уьмуьрар гуй,
Азиз тир сад Аллагъди.
Чанни сагъ яз, рикіни шад яз,
Фирай яшар регъятдиз.

Къилел чими рагъ алаз,
Хъурай диде саламат яз.

Къез чигани?

КЛЕКЛЕЙРИКАЙ ИТРИЖЛУ ДЕЛИЛАР

* * *

Антарктида, Австралия, Мадагаскар
ва Цийи Зеландия квачиз, амай вири
чкайра яшамиш жезва клеклеяр. Абурун
гзаф рикл алай чка там я.

* * *

Виридалайни гзаф
гьалтзавай клеклеяр
чулав, лацу, яру ва хъипи
рангарин цакулпринбур я.

* * *

Дуьньяда и къуша-
рин 220 жуьре малум
я. Жуьрейрилай тафа-
ватлу яз, абурун беде-
нар 15 сантиметрди-
лай 53 сантиметрдал
къван яргъи жеда.

* * *

Клеклейривай са секундда
20-25 сеферда тарциз клуф ягъ-
из жезва.

* * *

Тарцин тандай клеклеяр
чпин къармахринни тумунин
куьмекдалди агъадай виниз
хкаж жезва. Асул пар туму-
нал ацалтзава, гъавиляйни
ам са тлимил гъвечли жезва.

* * *

Тарциз клуф ядайла, и къу-
шари алапатдин къуват кардик
кутазва. Эгер ихътин къуватдал-
ди маса къушран къил ягъайтла,
адан мефт хапладиз элкъведа.

* * *

Адет яз, клеклейри му-
кар тарарин хъалхъамра
ийида. И кар патал абу-
ру гъазур хъалхъамарни
хкъазава, гъакл са четин-
вални авачиз чпивайни
хъалхъамар акъудиз жез-
ва. Чпи гъазурай мукар са
шумуд йисуз ишлемиш-
зава.

* * *

И къушарин жуь-
рейрикай виридалай-
ни екеди королевский
клекле я. Адан яргъи-
вал зур метрдила
алатзава.

* * *

Тебиатда яшамиш
жезвай клеклейрин уь-
муьр, жуьрейрилай та-
фаватлу яз, 4 йисалай
11 йисал къван давам
жеда.

Гъазурайди – К. Ферзалиев

Чи аялрин кӱгӱнар

КЪВАНИ-КЪВАН

«Къвани-къван» кӱгӱнал аялар (гадаярни, рушарни) лап 5 йисалай машгӱл жада. Кӱгӱна 2-4 аялди иштиракда. Аялри са вад шуьмягдин къадар авай кварквац! къван жагӱрда, чеб гыса-буналди кӱгӱнин нубат тайинарда.

«Къвани-къван» кӱгӱн ихтин тартибда аваз киле фида:

1. Аялар ацукда. Нубатдин аялди, къван цавуз агалдариз, ам чилел аватдалди гъа са гилив цавай аватзавай къванни хкъаз, чилелайни сифте сад, ахпа къвед, пуд, къуд къванни вахчуда.
2. Вири къванер, са жизви цавуз гадарна, гилин далудал хкъада.
3. Гилин далудал алай къванер, цавуз гадарна, гилин капа хкъада.
4. Гили са къван цавуз агалдариз, чилел алай къванер са-сад муькуь гилин къве тӱб чиле акӱрна, туькӱрнавай «бередай» хъияда. «Бередай» хъиягиз четин къван «Гер» я лугӱда.

Эгер кӱгӱнин амал иштиракчидивай сифте тамамарзавай сеферда киле тухуз алак тавуртӱа, кӱгӱн къвед лагӱай иштиракчиди башламишда. Акъваз хъайи аялди, вичел нубат хтайла, кӱгӱн алак тавур амалдилай давамар хъийида.

Меслятар:

«Къвани-къван» кӱгӱн кӱвале, гъаятда, майдандал, гъар гинал хъайитӱани киле тухуз жада. Кӱгӱни аялрин гилерин гьерекатар, гуьзчивилин, мукъаятвилин алакӱнар, амаллувал къайдадик кутазва.

«Къвани-къва» кӱгӱникай физкультурадин тарсарани метлеб хкудиз жада.

Ш. Мирзоеван

«Ша кӱгӱван аялрин кӱгӱнар» ктабдай

САД ХЪИЗ МЕНФЯТ КЪАЧУЗВАЙ ГАФАР

ЛЕЗГИ ЧІАЛА

Агъзур	агъзур
Биціи	биціи
Буъркъуь	буъркъуь
Вири	вари
Вуж	фуж
Гад	хъад
Гаф	гаф
Гаф	гаф
Гергер	гаргар
Гзаф	гзаф
Гъуд	гъурд
Гъуьрч	хюрч
Дишегъли	дишагъли
Иви	ифи
Ислягъвал	ислягъвал
Ич	вич
Карч	кларч
Кас	кас
Каш	гаш
Къай	къай
Къул	хул
Къуьр	гъюр
Къун	къун
Клубан	клубан

ТАБАСАРАН ЧІАЛА

ЛалакI	лалакI
Лам	лам
Лиф	луф
Мани	мягъли
Машмаш	мишмиш
Мух	мух
Накъ	накъ
Рагъ	ригъ
Руш	риш
Талук	тялукъ
Усал	усал
Хали	бали
Халу	халу
Хар	хар
Хизан	хизан
Цал	цал
ЦIару	цIару
ЦIуцIул	цIурцIул
Чиб	чеб
Чил	жил
Чирагъ	чирагъ
ЧIал	чIал
ЧIур	чIур
Яхул	яхул

ТуькIуьрайди: Тамилла Бекерова

ЦУЧА-МУЧА

* * *

Гагъ вилик, гагъ гуьгъуьна,
Аваз ви кам-камуна,
Вафалу дуст виринра...
Квахьда, квайла серинрик.

* * *

Гагъ сини я, гагъ мукал,
ЭкъечІда цавун юкъвал.

* * *

Гагъ чулав я, гагъ лацу,
Ягъиз жедач ам пацув.
Гъахьда чуьлда, рекъера,
Сугъулвал тваз риклера.

* * *

Эгъуьннава кІвалин пІипІ,
Теквен кІвал я, туш ам сикІ.

* * *

Класда ада атайла хъел,
Яман я.
Туьд чуькъвейла, гудай зегъер
Дарман я.

Жаруллаева Фатимат Райзуди-новна 2013-йисуз Мегъарамдхуьруьн райондин Ярагъ-Къазмайрин хуьре муаллимрин хизанда дидедиз хъана. Ада алай вахтунда хайи хуьруьн юкьван мектебдин 7-классда хъсан къиметар аваз клелзава. Фатиматан аял члавалай ктабар клелунал рикI ала.

Хайи чIалал ва медениятдал жегьил рушан рикI хъун дуьшуьшдин кар туш. ГьикI лагьайтIа, адан чIехи диде Магьбият Ярагъ-Къазмайрин юкьван мектебдин дидед чIалан ва эдебиятдин тарсар гузвай тежрибалу муаллим я. Ам «Россиядин Федерациядин лайихлу муаллим» лагьай чIехи тIварцIуз лайихлу хъанва.

Чи редакциядиз Фатимата вичин чIехи дидедин 60 йисан юбилейдиз бахшнавай шиир ракъурнава.

Фатимат Жаруллаева

ЧIЕХИ ДИДЕ МАГЬБИЯТАЗ

Тебрик ийиз кье шад сувар,
Къвезва багъа мугьманар чаз.
Лугьуз рикIин чими гафар,
Тебрикзава вирида ваз.

Чаз виридаз багъа я вун,
Зи уьмуьрдин дестек диде.
Ви хтул хъунал шад я хьи зун,
Гьар са карда герек диде.

Шабагьралди шумудни сад,
Зегьметдиз ви къимет ганва.
Гьар са карда кIвенкIве аваз,
Гьуьрметдиз вун лайих хъанва.

Гузва вуна тербия дуьз,
Хъун паталди халис инсан.
Гьазур я зун ви рекьяй физ,
Намус, виждан хвена жуван.

«КАРД»-НИ ЧУН ДУСТАР Я!

ISSN№0206-7978

Кард

6/2025

ноябрь – декабрь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Агентство информации и печати
Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22. 04. 2019 г.
выдан управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор
М. М. Ахмедов

Редколлегия:

М. Ибрагимова (ред. выпуска)
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
В. Батманов (ред. 1 кат.)
З. Кафланов
К. Акимов
М. Бабаханов
А. Мирзабеков
П. Фатуллаева
Ф. Казимагомедова

Технический редактор Т. Лузина
Художник номера М. Муталлибов

Формат 60х84 ¹/₈. Бумага офсетная.

Уч.-изд. л. 3,78. Усл. печ. л. 3,26.

Физ. печ. л. 3,50.

Подписано в печать 21.11.2025 г.

Выход в свет 15.12.2025 г.

Тираж 551 экз. Заказ № 1739.

Отпечатано в ООО «Издательство «Лотос»»,
367018, РД, г. Махачкала, ул. Времена года, 6.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколёнок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

e-mail: lezgi. kard@mail. ru; litdag@mail. ru;

сайт: litdag. ru; **tg:** litdag; **vk:** litdag

Лезгинский язык

Индекс: на год – ПС801,
на полугодие – ПМ991.

Цена свободная